

УДК 159.99

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-1676-1685](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-1676-1685)

Репетій Світлана Тимофіївна кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 02154, м. Київ, бульвар І.Шамо, 18/2, тел.: (067) 365-37-72, <https://orcid.org/0000-0001-6946-0142>

ПРОБЛЕМА СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ ОСОБИСТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ С. КІПЛІНГА ТА М. ГРОТА

Анотація. У статті вперше досліджено психологічну проблему смерті та безсмертя в романі С. Кінга «Та, що породжує вогонь».

Стівен Кінг – безсумнівно, один з найвідоміших письменників у світі, чий твори жахів та темного фентезі захоплюють читачів протягом десятиліть.

Його книги, наповнені лякаючими монстрами, паранормальними явищами та психологічними драмами, змушують нас замислюватися над найглибшими страхами та темними сторонами людської природи.

Твори Кінга досліджують широкий спектр психологічних тем, таких як:

- **Страх:** Кінг майстерно використовує страх, щоб зацікавити читачів та змусити їх відчувати емоції, які вони зазвичай намагаються уникати. Його монстри та жахіття слугують метафорами для наших реальних страхів, таких як страх смерті, втрати, болю, божевілля та невідомості.

- **Травма:** Багато персонажів Кінга зазнають травм, які впливають на їхнє життя та світогляд. Ці травми можуть бути фізичними, емоційними або психологічними, і вони часто стають рушійною силою сюжету.

- **Психологічні розлади:** Кінг зображує різні психологічні розлади, такі як шизофренія, біполярний розлад та посттравматичний стресовий розлад. Його твори дають нам уявлення про те, як ці розлади впливають на людей, які ними страждають, та на їхніх близьких.

- **Зло та добро:** Кінг змушує нас замислюватися над природою зла та добра. Його твори показують, що зло може бути присутнім як у зовнішньому світі, так і в нашій власній психіці.

Вони також дають нам надію на те, що добро може перемогти зло, навіть у найскладніших ситуаціях.

Мета статті – дослідити проблему смерті та безсмертя у романі С. Кінга «Та, що породжує вогонь».

На основі психологічного дослідження, автор приходять до висновку, що роман С. Кінга «Та, що породжує вогонь», піднімає проблему смерті та

безсмертя особистості, адже його головні герої, завдяки небезпечному експерименту на деякий час уподібнюються до безсмертних у мініатюрі: вони мають надздібності, які можуть впливати на оточуючий світ.

Але надздібності не приносять їм щастя. Енді та його донька Чарлі, у термінології Н. Хамітова, – це люди граничного буття, з однієї сторони, а з іншої сторони, вони є символом втілення людини, яка втратила частину своєї людської природи під дією методів трансгуманізму.

Творчість Стівена Кінга має свою наукову цінність для подальших психологічних досліджень проблеми смерті та безсмертя особистості.

Ключові слова: С. Кінг, М. Грот, психологічні ідеї, смерть, безсмертя, особистість.

Repetiy Svitlana Tymofiivna candidate of psychological sciences, associate professor of the department of practical psychology, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 02154, Kyiv, I. Shamo Boulevard, 18/2, tel.: (067) 365-37-72, <https://orcid.org/0000-0001-6946-0142>

THE PROBLEM OF DEATH AND IMMORTALITY OF THE PERSONALITY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE PSYCHOLOGICAL IDEAS OF S. KIPLING AND M. GROT

Abstract. For the first time, the article examines the psychological problem of death and immortality in S. King's novel "Firestarter."

Stephen King is undoubtedly one of the most famous authors in the world, whose works of horror and dark fantasy have captivated readers for decades.

Filled with terrifying monsters, paranormal phenomena, and psychological dramas, his books make us ponder the deepest fears and dark sides of human nature.

King's works explore a wide range of psychological topics, such as:

- **Fear:** King skillfully uses fear to engage readers and make them feel emotions they would normally try to avoid. His monsters and horrors serve as metaphors for our real fears, such as the fear of death, loss, pain, madness, and the unknown.

- **Trauma:** Many of King's characters experience trauma that affects their lives and worldviews. These traumas can be physical, emotional, or psychological, and they often become the driving force behind the plot.

- **Psychological disorders:** King portrays various psychological disorders such as schizophrenia, bipolar disorder, and post-traumatic stress disorder. His writings give us insight into how these disorders affect people who suffer from them and their loved ones.

- **Evil and Good:** King makes us think about the nature of evil and good. His works show that evil can be present both in the external world and in our own psyche.

They also give us hope that good can triumph over evil, even in the most difficult situations.

The purpose of the article is to investigate the problem of death and immortality in S. King's novel "Firestarter."

On the basis of psychological research, the author comes to the conclusion that S. King's novel "Firestarter" raises the issue of death and the immortality of the individual, because his main characters, thanks to a dangerous experiment, for a while resemble immortals in miniature: they have superpowers, which can affect the surrounding world.

But superpowers do not bring them happiness. Andy and his daughter Charlie, in the terminology of N. Khamitov, are people of marginal existence, on the one hand, and on the other hand, they are a symbol of the embodiment of a person who has lost part of his human nature under the influence of transhumanism methods.

Stephen King's work has its scientific value for further psychological research into the problem of death and the immortality of the individual.

Keywords: S. King, M. Grot, psychological ideas, death, immortality, personality.

Постановка проблеми. Творчість Стефана Кінга, безсумнівно, виходить за рамки простої художньої літератури. Його романи та оповідання наповнені глибокими психологічними темами, які досліджують найпотаємніші страхи та темні сторони людської психіки.

Однак, незважаючи на очевидну психологічну глибину його творів, Кінга рідко розглядають як серйозного дослідника людської психіки.

Чому ж твори Кінга не сприймаються як психологічні дослідження?

- **Жанрова категоризація:** Твори Кінга зазвичай відносять до жанру жахів, що може створювати упередження щодо їхньої серйозності та наукової цінності.

- **Ненауковий підхід:** Кінг не використовує наукових методів дослідження та не пише психологічних трактатів. Його знання про людську психіку ґрунтуються на його власному досвіді, спостереженнях та уяві.

- **Відсутність академічного визнання:** Роботи Кінга не отримали офіційного визнання з боку психологічного співтовариства.

Це може бути пов'язано з упередженим ставленням до жанру жахів, а також з відсутністю у Кінга академічної освіти та досвіду досліджень.

Однак, ігнорування психологічного аспекту творчості Кінга є несправедливим.

Його твори містять цінні спостереження про людську психіку, які можуть допомогти нам краще зрозуміти себе та свої страхи.

Які ж питання може допомогти дослідити психологічна інтерпретація творчості Кінга?

- Які психологічні механізми лежать в основі страхів, які описуються у творах Кінга?
- Як твори Кінга впливають на емоції та психіку читачів?
- Які архетипи та символи використовуються Кінгом для дослідження людської психіки?
- Який внесок творчості Кінга у розуміння психологічних травм, посттравматичного стресового розладу та інших психічних розладів?

Дослідження психологічного аспекту творчості Кінга може допомогти нам:

- Краще зрозуміти людську психіку та її темні сторони.
- Розробити нові методи лікування психічних розладів.
- Створити нові твори мистецтва, які досліджують людську природу.

Вивчення психологічного аспекту творчості Кінга може стати новим напрямком у психологічних дослідженнях, який допоможе нам краще зрозуміти себе та світ навколо нас.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність дослідження проблеми смерті та безсмертя доводять у своїх наукових публікаціях українські дослідниці В. Уліщенко [9] та О. Титаренко [3], [4].

За українським філософом О. Титаренко, «філософи творять філософію. Російсько-українська війна вплинула на розвиток усіх ключових сфер життя українського суспільства: наукової, культурної, філософської, релігійної та ін.

Перед українською філософією постало важливе завдання – виокремити імена живих українських філософів, які є творцями сучасної української науки та філософії» [8, с. 16].

Отже, психологія, як і будь-яка інша сфера людської діяльності, не стоїть осторонь суспільних трансформацій.

Російсько-українська війна, безперечно, мала значний вплив на розвиток усіх ключових сфер життя українського суспільства, включаючи науку, культуру, філософію та релігію.

В цих складних умовах українська філософія постає перед низкою важливих завдань та викликів, а також отримує нові можливості для самоідентифікації та розвитку.

Український психолог та філософ В. Уліщенко говорить, що в «сучасному суспільстві проблема смерті та безсмертя відіграє значну роль, свідомо чи несвідомо впливаючи на думки, почуття та поведінку українців.

Слід зазначити, що феномени смерті та безсмертя мають різні форми презентації: у філософії, науці, художній літературі, кіно та інших засобах масової інформації тощо.

Проблема смерті та безсмертя стимулює українських філософів до творчості. Але за останні роки в філософії майже не приділялося уваги щодо вивчення даної проблематики в працях українських мислителів.

Смерть та безсмертя в сучасній українській філософії – малодосліджена тема. У зв'язку з тим, що українська філософія та наука стають все більше самостійними та суб'єктивними, тому актуально проводити теоретичні дослідження в даній проблематиці» [5, с. 84].

Можна погодитися з українською дослідницею В. Уліщенко. Дійсно, дослідження проблеми смерті та безсмертя є, з однієї сторони, для українських науковців стимулом, щоб творити [5] та писати нові наукові статті, а з іншої сторони, проблема смерті та безсмертя – це тема малодосліджена [5], а, отже, вона потребує все нових і нових філософсько-антропологічних, психологічних та інших комплексних досліджень як в українській філософії, так і в психології, про що і говорить також український дослідник П. Нестеренко.

Мета статті – дослідити проблему смерті та безсмертя у романі С. Кінга «Та, що породжує вогонь».

Виклад основного матеріалу. На початку нашого дослідження, для того, щоб більш глибоко зрозуміти психологічну суть досліджуваного роману, звернемося до короткої біографічної довідки про автора. Отже, «Стівен Кінг народився в Портленді, штат Мен, у 1947 році, був другим сином Дональда та Неллі Рут Пілсбері Кінг. Він здійснив свій перший професійний продаж оповідань у 1967 році «Вражаючим таємничим історіям». Восени 1971 року він почав викладати на уроках англійської мови в Hampden Academy, державній середній школі в Гемпдені, штат Мен. Пишучи вечорами та на вихідних, він продовжував писати оповідання та працювати над романами. Навесні 1973 року компанія Doubleday & Co. прийняла до публікації роман «Керрі», давши йому можливість залишити викладацьку діяльність і писати повний робочий день. Відтоді він опублікував понад 50 книг і став одним із найуспішніших письменників світу. Кінг є лауреатом медалі Національного книжкового фонду 2003 року за видатний внесок у американську літературу та Національної медалі мистецтв 2014 року» [7].

Отже, народившись 21 вересня 1947 року в Портленді, штат Мен, Кінг з раннього дитинства проявляв інтерес до читання та письма. Він публікував свої розповіді в шкільних газетах, а в 1974 році вийшов його перший роман – «Керрі».

Цей роман, про одержиму телекінезом дівчину-підлітка, здобув йому визнання та відкрив двері до успішної літературної кар'єри.

Протягом наступних десятиліть Кінг написав понад 50 романів, сотні оповідань, сценаріїв та есе.

Його твори, такі як «Сяйво», «Воно», «Зелена миля», «Мгла», «Темна Вежа», «1408» та багато інших, стали бестселерами, перекладеними мовами світу та екранізованими у фільмах та серіалах.

Секрет успіху Кінга полягає не лише в його лякаючих сюжетах, але й у глибокому розумінні людської психології.

Свій неперевершений психологічний роман «Та, що породжує вогонь», С. Кінг написав у 1980 р. В анотації до нього зазначається: «Це почалося, коли юні Енді та Вікі, шукаючи підзаробіток, взяли участь у тестуванні таємничого препарату. Після експерименту вони відкрили в собі екстрасенсорні надздібності. Згодом у пари народилася дівчинка Чарлі. У дворічному віці вона спопелила іграшкового ведмедика самим лише поглядом. Донька отримала від батьків новий, особливий дар – пірокінез. Тепер Чарлі загрожує небезпека. Вона – дамоклів меч, і не лише для оточення, а й для власної родини. Урядова організація, що колись провела зловісний експеримент за участі батьків Чарлі, хоче заволодіти дитиною з такими суперздібностями. І зовсім не з метою допомогти. Чарлі – ідеальна зброя. А зброя має виконати своє вбивче призначення» [2].

Отже, проблема смерті та безсмертя розпочинається в романі з того, що був розроблений деякий «таємничий препарат», який дозволяє людині за допомогою методів трансгуманізму, ставати фактично «надлюдьми», які мають «надздібності». «Контора», яка проводила експеримент, після народження Чарлі, вбиває її матір Вікі, але батько Чарлі – Енді, рятує доньку і починає втікати з маленькою Чарлі [2].

Чарлі має унікальну надздібність, яка називається «пірокінез», тобто вона може за допомогою сили думки викликати вогонь. Чарлі – це дівчина, яка породжує полум'я [2].

С. Кінг так пояснює цей феномен: «Вона це може робити своєю силою думки, – сказав Енді. – Наукова назва цьому – пірокінез. Екстрасенсорне вміння, як телепатія, телекінез чи ясновидіння, – у Чарлі, до речі, цього всього потроху теж є. Але пірокінез просто рідкісніший... і значно небезпечніший. вона сама його дуже боїться і має на те повне право. Не завжди виходити його контролювати. Вона могла б спалити і ваш дім, і сарай, і весь двір, якби замірилась. Або могла б тобі люльку підкурити. – Енді кволо всміхнувся. – Тільки від поки люльку підкурюватиме, zarazом може спалити дім, сарай і двір» [2, с. 149].

Ці надздібності вже свідчать про граничний вимір буття у термінології українського дослідника Н. Хамітова [6].

Розмірковуючи про смерть, Енді думає: «Смерть – наче гравець в американському футболі, як подумалося Енді, здоровий такий її. Смерть – це

Франко Гарріс, чи Сем Каннінгем, чи Мін Джо Грін. І вона все валить тебе долі, і ти все сідаєш на дупу просто на лінії розіграшу» [2, с. 204].

Енді та Чарлі в дорозі, вони біжать, втікають, переховуються від своїх гонителів, бо хочуть жити далі, адже вони мають надздібності і тому «Контора» зацікавлена їх викрасти та забрати до себе, щоб ставити на них експерименти [2].

«Та, що породжує вогонь» – це філософська праця, яка розкриває філософсько-антропологічні аспекти буття людини, яку переслідують за те, що вона є Іншою, не такою як всі.

Також даний роман доводить нам небезпечність неконтрольованих експериментів над людьми, де людське життя втрачає цінність і люди розглядаються як «піддослідні кролики».

Під дією науково-технічного прогресу людина може біологічно мутувати, стати гібридом чи мутантом, але при цьому вона не втрачає своєї Душі, про що і хоче сказати своїм читачам С. Кінг, адже Чарлі – це вже, фактично, не є звичною людиною навіть біологічно, це дівчинка-мутант, але вона при цьому має таку саму людську душу, їй боляче, у неї є своє людське серце.

Смерть та безсмертя на протязі всього роману постійно піднімаються зі своєю неблаганною силою жаги до життя та загрози цілковитого знищення головних героїв від аморальних та підлих агентів «Контори» [2].

В кінці роману Чарлі з її батьком ув'язнює «Контора» та намагається знищити. Енді вбивають і Чарлі, від несамовитого горя та відчаю застосовує пірокінез та спалює живцем [2].

«Чарлі розвернулася до автівки і випустила силу в тому напрямку. А сила й далі зростала, перетворювалася на щось гінке і тяжке водночас, щось невидиме, яке начебто живилося воровою ланцюговою реакцією та більшало в геометричній прогресії. У лімузині вибухнув паливний бак, задню частину автівки охопило полум'я, а випускна труба полетіла в небо, мов металевий спис. Але ще до того голова і торс стрілка спопеліли, лобове скло автівки вибухнуло задньою хвилею в салон, а особливі самозаклейні шини потекли, наче смалець» [2, с. 474], – говорить С. Кінг.

Досліджуючи творчість С. Кінга, ми можемо знайти у його подачі матеріалу дещо спільне та відмінне з українським психологом Миколою Яковичем Гротом.

Стефан Кінг та Микола Грот – це два письменники, чії твори досліджують темні сторони людської психіки та інколи жахають читачів.

Однак, незважаючи на деякі спільні риси, їхні роботи мають суттєві відмінності, які ґрунтуються на психологічних особливостях та світогляді кожного з них.

Спільні риси:

- Інтерес до темних сторін людської психіки: Обидва письменники зосереджуються на страхах, травмах, фобіях та інших темних аспектах людської природи. Їхні твори досліджують психологічні механізми страху, показуючи, як він може впливати на думки, поведінку та емоції людей [1].
- Використання монстрів та жахливих образів: Кінг та Грот використовують монстрів, привидів, демонів та інші жахливі образи для втілення страхів своїх персонажів та читачів. Ці образи можуть бути як реальними, так і метафоричними, символізуючи внутрішні демони, суспільні проблеми або інші темні аспекти життя. Наприклад, про інфернальних та світлих істот М. Грот згадує у своїй праці «Джордано Бруно та пантеїзм» [1].
- Вплив на емоції читачів: Твори обох письменників викликають у читачів сильні емоції, такі як страх, жах, напруження, тривога та іноді огида. Цей емоційний вплив може мати як розважальний, так і терапевтичний ефект, допомогти людям краще зрозуміти свої страхи та впоратися з ними.

Відмінності:

- Світогляд: Кінг має більш песимістичний та фаталістичний світогляд, ніж Грот. Його твори часто показують світ як жорстоке та несправедливе місце, де добро не завжди перемагає зло. Грот же має більш оптимістичний світогляд, вірячи в силу людського духу та можливість перемогти темряву [1].
- Психологічний підхід: Кінг більше фокусується на психології індивідуума, досліджуючи його страхи, травми та внутрішні конфлікти. Грот же більше цікавиться психологією суспільства, досліджуючи соціальні проблеми, колективні страхи та вплив натовпу.
- Жанрова стилістика: Кінг більше відомий своїми романами та оповіданнями в жанрі жахів, тоді як Грот більше працює в жанрі містики та фентезі.

Однак, твори обох письменників часто виходять за рамки жанрових умовностей, поєднуючи елементи різних жанрів та стилів [1].

Висновки. Отже, роман С. Кінга «Та, що породжує вогонь», піднімає проблему смерті та безсмертя особистості, адже його головні герої, завдяки небезпечному експерименту, на деякий час уподібнюються до безсмертних у мініатюрі: вони мають надздібності, які можуть впливати на оточуючий світ.

Але надздібності не приносять їм щастя. Енді та його донька Чарлі, у термінології Н. Хамітова, – це люди граничного буття, з однієї сторони, а з іншої сторони, вони є символом втілення людини, яка втратила частину своєї людської природи під дією методів трансгуманізму.

Творчість Стівена Кінга має свою наукову цінність для подальших філософсько-антропологічних досліджень проблеми смерті та безсмертя особистості.

Література:

1. Грот М. Я. Вибрані психологічні твори. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2006. 296 с.
2. Кінг С. Та, що породжує вогонь : роман. Пер. з англ. А. Рогози. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 512 с.
3. Титаренко О. Проблема смерті та безсмертя у філософській казці Оскара Вайлда «Вірний друг». *KELM. Knowledge. Education. Law. Management. № 5 (57)*. Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej w Lubline, 2023. С. 79-82. <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/84> (дата звернення: 22.11.2023).
4. Титаренко О. Ю. Проблема смерті та безсмертя у повісті «Майська ніч, або Утоплена» М. Гоголя. *Наукове пізнання: методологія та технологія. 2 (52)*. 2023. С. 73-78. http://np.pdpu.od.ua/2_2023/10.pdf (дата звернення: 18.10.2023).
5. Уліщенко В. Філософські ідеї смерті та безсмертя в сучасній українській філософії. *KELM. Knowledge. Education. Law. Management. № 5 (57)*. Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej w Lubline, 2023. С. 83-88. <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/84> (дата звернення: 22.11.2023).
6. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2017. 394 с.
7. King T. The Author. <https://stephenking.com/the-author> (дата звернення: 27.11.2023).
8. Tytarenko O. Philosophical ideas of death and immortality in the scientific heritage of P. Nesterenko. "Scientific Discussion". Vol. 1, №82. Praha, 2023. P. 16-18. <http://sdjscience.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf> (дата звернення: 13.11.2023).
9. Ulishchenko V. The problem of death and immortality in M. Bulgakov's novel "The Master and Margarita". "Scientific Discussion". Vol. 1, №82. Praha, 2023. P. 19-21. <http://sdjscience.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf> (дата звернення: 13.11.2023).

References:

1. Hrot M. Ya. (2006). Vybrani psykhologichni tvory. [Selected psychological works]. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholya. 296 [in Ukrainian].
2. King S. (2021). Ta, shcho porodzhuye vohon' : roman. [The One Who Makes Fire: A Novel]. Per. z anhl. A. Rohozy. Kharkiv : Knyzhkovyy Klub «Klub Simeynoho Dozvillya». 512 [in Ukrainian].
3. Tytarenko O. (2023). Problema smerti ta bezsmertya u filososf'kiy kaztsi Oskara Vaylda «Virnyy druh». [The problem of death and immortality in Oscar Wilde's philosophical tale The Devoted Friend]. *KELM. Knowledge. Education. Law. Management. № 5 (57)*. Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej w Lubline. S. 79-82. Retrieved from <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/84> [in Ukrainian].
4. Tytarenko O. Yu. (2023). Problema smerti ta bezsmertya u povisti «Mays'ka nich, abo Utoplenu» M. Hoholya. [The problem of death and immortality in M. Gogol's story "May Night, or Drowned"]. *Naukove piznannya: metodolohiya ta tekhnolohiya. 2 (52)*. 73-78. Retrieved from http://np.pdpu.od.ua/2_2023/10.pdf [in Ukrainian].
5. Ulishchenko V. (2023). Filososf'ki ideyi smerti ta bezsmertya v suchasniy ukrayins'kiy filosofiyi. [Philosophical ideas of death and immortality in modern Ukrainian philosophy]. *KELM. Knowledge. Education. Law. Management. № 5 (57)*. Fundacja Instytut Spraw Administracji Publicznej w Lubline. 83-88. Retrieved from <https://kelmczasopisma.com/ua/jornal/84> [in Ukrainian].

6. Khamitov N. V. (2017). *Filosofs'ka antropolohiya: aktual'ni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu.* [Philosophical anthropology: actual problems. From theoretical to practical turn]. Kyiv : KNT. 394 [in Ukrainian].

7. King T. The Author. Retrieved from <https://stephenking.com/the-author> [in English].

8. Tytarenko O. (2023). Philosophical ideas of death and immortality in the scientific heritage of P. Nesterenko. *"Scientific Discussion". Vol. 1, №82.* Praha. 16-18. Retrieved from <http://sdjscience.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf> [in English].

9. Ulishchenko V. (2023). The problem of death and immortality in M. Bulgakov's novel "The Master and Margarita". *"Scientific Discussion". Vol. 1, №82.* Praha. 19-21. Retrieved from <http://sdjscience.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf> [in English].

